

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СТАДНІЧЕНКО НАДІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 378.047:316.454.5:792.071.2.028(043.5)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО АКТОРА ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Запоріжжя – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
ЛОКАРЄВА Галина Василівна,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри акторської майстерності
та дизайну.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент,
заслужений працівник культури України
ЛИМАРЕНКО Лідія Іванівна,
Херсонський державний університет,
завідувач кафедри культурології;

кандидат педагогічних наук, доцент
ТОПОЛЕВСЬКИЙ Віктор Юрійович,
Харківська державна академія культури,
доцент кафедри майстерності актора.

Захист відбудеться «07» березня 2018 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.00 у Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України за адресою: 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України: 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66.

Автореферат розісланий «05» лютого 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Маковецька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціокультурні зміни, пов'язані з входженням України до світового співтовариства, налагодження міжнародних зв'язків у різних сферах діяльності, інформатизація суспільства зумовлюють потребу у фахівцях, здатних зробити значний внесок у розвиток духовних цінностей, у збереження національних традицій, у виявлення естетичних, морально-етичних, психологічних проблем сучасного суспільства. Провідна роль у пошуку шляхів успішного виконання цих завдань належить театральному мистецтву. Оскільки актор як фахівець є носієм специфіки театру, його комунікативні вміння, здатність взаємодіяти та спілкуватися сприяють вирішенню нагальних суспільних питань і є свідченням професійної компетентності. Актуальність вирішення окреслених питань відображено в державних нормативних документах (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про культуру», Указ Президента України «Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 рр.). Тому завданням фахової освіти за спеціальністю 026 «Сценічне мистецтво» є підготовка майбутнього актора до професійного спілкування як провідної характеристики професійної діяльності.

Це вимагає орієнтації освітнього процесу на створення оптимальних організаційно-педагогічних умов для становлення майбутнього фахівця, здатного до вирішення творчих професійних завдань.

Необхідність дослідження зазначених питань, їх актуальність зумовлені наявними суперечностями між:

– зростанням ролі театального мистецтва як засобу комунікації в сучасному суспільстві та неготовністю актора як комунікатора до реалізації нових творчих завдань;

– необхідністю модернізації навчально-виховного процесу мистецького вишу та домінуванням на практиці традиційних форм і засобів фахової підготовки актора;

– важливістю розгляду професійного спілкування актора як провідної характеристики його професійної діяльності та недостатнім науково-методичним забезпеченням процесу його підготовки в закладах вищої освіти.

Проблеми підготовки майбутнього актора до професійного спілкування в сучасній науці знайшли своє відображення при вирішенні широкого кола як теоретичних, так і практичних завдань, спрямованих переважно на вивчення:

1) загальних основ підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах (А. Алексюк, В. Андрущенко, О. Глузман, І. Зязюн, В. Кудіна, Г. Локарева, С. Сисоєва, В. Сластьонін, В. Ягупов та ін.);

2) підготовки до професійного спілкування фахівців різних спеціальностей та розвитку їх комунікативних умінь (С. Амеліна, О. Березюк, А. Бичок, Ю. Єлісовенко, Г. Єсенгалієва, В. Кан-Калік, О. Канюк, К. Касярум, І. Клак, О. Куліш, Л. Лимаренко, О. Литвинова, Г. Локарева, Л. Савенкова, Т. Савченко, В. Черевко, Т. Шепеленко та ін.);

3) розвитку мистецтва театру та теоретичних основ фахової підготовки актора до професійної діяльності (А. Анікст, С. Мокульський, І. Рапопорт, Н. Рождественська, Ю. Сагіна, К. Станіславський, В. Тополевський, В. Топорков, К. Чепеленко, С. Юр'єв та ін.);

4) підготовки майбутнього актора до професійної діяльності (Б. Брехт, П. Брук, Є. Вахтангов, Л. Волков, С. Гіпіус, Є. Гротовський, П. Єршов, Б. Захава, М. Кнебель, З. Корогодський, Г. Крісті, Л. Курбас, Д. Лівнев, В. Мейєрхольд, В. Немирович-Данченко, К. Станіславський, Л. Цукасова, М. Чехов та ін.);

5) професійного спілкування як складової фахової діяльності актора (А. Брудний, В. Дибо, М. Каган, О. Копалова, І. Кулічков, О. Леонтьєв, Р. Штейнер та ін.).

Проте, незважаючи на значну увагу науковців до проблем освіти, фахова підготовка майбутнього актора в аспекті професійного спілкування поки що не стала об'єктом системного вивчення, що зумовило вибір теми дисертації: **«Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього актора до професійного спілкування».**

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності «Психолого-педагогічні засади розвитку компетентності суб'єктів освітнього простору» (номер державної реєстрації 0116 U 004863) та кафедри акторської майстерності «Науково-методичні засади професійної підготовки та виховання майбутнього актора в закладах вищої освіти» Запорізького національного університету.

Тема дисертації затверджена вченою радою Запорізького національного університету (протокол № 2 від 18.10.2012) й узгоджена бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 18.07.2012).

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає у визначенні й теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього актора до професійного спілкування та експериментальній перевірці їх ефективності.

Відповідно до мети дослідження поставлено такі *завдання*:

1) на підставі аналізу філософських, соціологічних, психолого-педагогічних та мистецтвознавчих наукових досліджень розкрити теоретичні засади вирішення проблеми підготовки майбутнього актора до професійного спілкування;

2) проаналізувати сутність феномену «професійне спілкування актора» та обґрунтувати структуру готовності майбутнього фахівця до його здійснення;

3) розробити й обґрунтувати організаційно-педагогічні умови та модель підготовки майбутнього актора до професійного спілкування;

4) створити діагностичний комплекс для визначення сформованості готовності майбутнього актора до професійного спілкування: критерії, показники, рівні, методи;

5) експериментально перевірити ефективність розроблених організаційно-педагогічних умов і науково-методичного забезпечення підготовки майбутнього актора до професійного спілкування.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутнього актора.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього актора до професійного спілкування.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що підготовка майбутнього актора до професійного спілкування є ефективною за дотримання таких організаційно-педагогічних умов: створення інформаційно-креативного освітнього простору; організація комунікативної взаємодії учасників навчального процесу через тріаду фахових дисциплін; упровадження в освітній процес комплексу інтерактивних психофізичних тренінгів, спрямованих на вдосконалення їх професійного спілкування.

Методи дослідження. Для досягнення мети, вирішення завдань і перевірки гіпотези дослідження використано комплекс методів, а саме:

– *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення й систематизація наукових положень – для уточнення категоріального апарату дослідження; дедуктивний та індуктивний; узагальнення й систематизація – для визначення ключових теоретичних положень дослідження, вивчення педагогічного досвіду сучасних вітчизняних та зарубіжних театральних шкіл, освітніх програм вищих навчальних закладів України; прогнозування, екстраполяція, класифікація й моделювання – для визначення та обґрунтування організаційно-педагогічних умов і розробки моделі підготовки майбутнього актора до професійного спілкування;

– *емпіричні*: стандартизовані психодіагностичні методики, анкетування, педагогічне тестування, спостереження – для діагностування рівня сформованості готовності майбутніх акторів до професійного спілкування; експертна оцінка – для отримання неупередженої оцінки сформованості мовно-голосових якостей та вмінь володіння засобами професійного спілкування актора; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього актора до професійного спілкування;

– *математичної статистики*: первинна обробка даних – визначення середньої та розподілів студентів за рівнями; кореляційний аналіз (ранговий коефіцієнт кореляції Спірмена) – для добору експертів з найбільш узгодженими оцінками; непараметричні методи перевірки статистичних гіпотез (критерії Крускала-Волліса, Манна-Вітні та Фрідмана) – для перевірки достовірності розбіжностей в отриманих результатах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

– *вперше* досліджено підготовку майбутніх акторів до професійного спілкування як специфічну педагогічну проблему; визначено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього актора до професійного спілкування: створення інформаційно-креативного освітнього простору; організація комунікативної взаємодії учасників навчального процесу через тріаду фахових

дисциплін; упровадження комплексу інтерактивних психофізичних тренінгів, спрямованих на формування професійного спілкування; комплекс методів її діагностики; теоретично визначено, сформовано й обґрунтовано компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутнього актора до професійного спілкування; розроблено й апробовано модель підготовки майбутнього актора до професійного спілкування;

– *уточнено й конкретизовано* понятійно-категоріальний апарат дослідження («спілкування», «професійне спілкування», «професійне спілкування актора», «готовність майбутнього актора до професійного спілкування»); дидактичні можливості тріади фахових дисциплін у формуванні готовності майбутнього актора до професійного спілкування шляхом узгодження їх змісту;

– *удосконалено* змістовне й методичне наповнення форм (лекції, практичні заняття, індивідуальні заняття, творчі конкурси, самостійна робота, майстер-клас) і методів (тренінгові вправи, дієвий аналіз, метод показу, спостереження, етюдний метод, підготовчі вправи, метод імпровізації) навчання через його спрямування на професійне спілкування;

– *набули подальшого розвитку* наукові положення про значення театрального мистецтва як засобу спілкування у формуванні суспільних відносин та ролі актора як комунікатора в цьому процесі: про сутність і специфіку його професійної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в професійну підготовку майбутніх акторів навчальних матеріалів: науково-методичних комплексів навчальних дисциплін «Майстерність актора», «Основи сценічного руху», «Сценічна мова» (навчальні програми, робочі програми, тексти лекцій, тестові завдання, питання для модульного контролю, тематика практичних та індивідуальних занять, завдання для самостійної роботи тощо); методичних рекомендацій з дисципліни «Майстерність актора»; науково-методичного видання «Діагностика сформованості професійного спілкування майбутнього актора»; комплексу психофізичних інтерактивних тренінгів для опанування вмінь та навичок вербального й невербального спілкування; інформаційних кейсів з підготовки майбутнього актора до професійного спілкування та відповідних методичних рекомендацій для викладачів і студентів; комплексу методів діагностики сформованості готовності майбутнього актора до професійного спілкування.

Основні положення дисертації можуть бути використані у подальших наукових та методичних розробках як професійної освіти мистецьких кадрів узагалі, так і в подальшому вдосконаленні фахової підготовки майбутніх акторів, а також в системі підвищення та перепідготовки мистецько-педагогічних кадрів.

Результати дослідження впроваджено в процес фахової підготовки майбутнього актора Дніпропетровського театрального-художнього коледжу (довідка № 250 від 14.04.2014), Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого (довідка № 265-01 від 23.04.2014), Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського (довідка № 851 від 12.06.2014), Тернопільського національного педагогічного

університету ім. В. Гнатюка (довідка № 869-33/03 від 20.06.2014), Запорізького національного університету (довідка № 01-15/327, 29.12.2016).

Особистий внесок здобувача. В опублікованих у співавторстві працях [1; 7] автором досліджено значення театрального мистецтва як засобу вирішення суспільних завдань у процесі налагодження взаємодії актора й глядача та визначено причини виникнення проблем з налагодженням процесу підготовки майбутнього актора до професійного спілкування.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та практичні результати дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах різного рівня:

– *міжнародних*: «Музикотерапія як соціально-психологічна реабілітація: теорія та практика» (м. Запоріжжя, 2008 р.); «Запоріжжя – минуле і сьогодення. Перспективи та пріоритети розвитку» (м. Запоріжжя, 2009 р.); «Теорія та практика підготовки акторських кадрів» (м. Запоріжжя 2009 р.); «Професійно-мистецька школа у системі національної освіти України» (м. Запоріжжя, с. Мала Білозерка, 2012 р.); «Актуальные проблемы педагогики искусства (музыки и хореографии)» (м. Могильов, 2014 р.);

– *всеукраїнських*: «Теорія та практика підготовки соціальних педагогів та психологів у вищому навчальному закладі: досвід, проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя 2007 р.); «Професія актора ХХІ сторіччя» (м. Харків, 2010 р.); «Виховання майбутнього актора та перспективи його професійного становлення» (м. Запоріжжя, 2010 р.); «Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття» (м. Харків, 2014 р.); «Аспекти мистецької освіти в сучасному українському соціокультурному просторі» (м. Київ, 2014 р.); «Актуальні проблеми підготовки майбутнього актора» (м. Запоріжжя, 2014 р.); «Стратегія розвитку професійної підготовки та естетичного виховання майбутніх акторів у третьому тисячолітті» (м. Запоріжжя, 2015 р.);

– *регіональних*: «Науковий потенціал Запорізького національного університету та шляхи його розвитку» (м. Запоріжжя, 2008, 2010 рр.); Міжвузівський науково-методичний колоквиум-семінар, присвячений 140-річчю з дня народження Лесі Українки (м. Харків, 2011 р.); «Сучасні проблеми підготовки майбутнього актора» (м. Запоріжжя, 2012 р.); «Художньо-педагогічний аналіз творів мистецтва» (м. Запоріжжя, 2013 р.); «Науково-методичне забезпечення професійної підготовки та виховання творчої особистості майбутнього актора» (м. Запоріжжя, 2013 р.); «Методологічні та практичні проблеми професійної підготовки акторів та дизайнерів» (м. Запоріжжя, 2016, 2017 рр.).

Матеріали дисертації обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки і психології освітньої діяльності і кафедри акторської майстерності та дизайну Запорізького національного університету (2009–2017 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 20 публікаціях, з них: 13 – статті в наукових фахових виданнях (зокрема 1 стаття – у науковому фаховому виданні України, внесеному до міжнародних наукометричних баз; 1 – у зарубіжному виданні), 5 – матеріали конференцій, 2 – навчально-методичні видання.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел (379 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 397 сторінок (16,5 авт. арк.), з них основний текст – 194 сторінки (8,1 авт. арк.). Робота містить 16 рисунків і 8 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; окреслено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади дослідження підготовки майбутнього актора до професійного спілкування»* – розкрито значення театрального мистецтва як засобу спілкування у формуванні суспільних відносин; розглянуто роль особистості актора як комунікатора; досліджено генезу особливостей його професійного спілкування; визначено матрикул, структуру та показники готовності до професійного спілкування.

У розділі подано результати аналізу публікацій, присвячених розвитку театрального мистецтва (А. Авдєєв, М. Акімов, А. Анікст, О. Білецький, Г. Бояджієв, О. Дживелегов, С. Мокульський, А. Робінсон, Дж. Стайн та ін.), та доведено, що в різні періоди історії театр був тісно пов'язаний із суспільними процесами, відображав існуючі соціальні проблеми, впливав на формування громадської думки, сприяв поширенню нових ідей.

Театральне мистецтво від Давньої Греції до нашого часу виконує властиві йому функції і, незважаючи на рівень розвитку засобів масової комунікації (телебачення, кіно, Інтернет тощо), є незамінним і необхідним засобом спілкування в сучасному суспільстві.

Актор у цьому процесі є головним комунікатором, через якого й транслюється актуальна на певний час соціальна інформація. Відповідно до цього вимоги до професійного рівня актора підвищувалися, що активізувало потребу в розвитку нових професійних якостей і вмінь: інтелекту, інтуїції, емоційності, уваги, спостережливості, володіння голосом, мімічної виразності, жестикуляційної точності, почуття темпоритму, здатності до суб'єкт-суб'єктного та суб'єкт-об'єктного спілкування тощо.

Здійснено ретроспективний аналіз витоків та розвитку системи професійної підготовки акторів. Розкрито особливості театральних шкіл видатних акторів, режисерів і педагогів (Є. Вахтангов, О. Курбас, В. Мейерхольд, К. Станіславський, М. Чехов та ін.), які працювали над професійною підготовкою й сценічною виразністю актора, розробляли власний творчий метод або систему. Розглянуто досвід зарубіжних шкіл: США (К. Лінклейтер, Е. Machlin), Великобританії (J. Klifford Turner), Польщі (Є. Гротовський) – та проаналізовано особливості сучасної фахової підготовки українських театральних шкіл (київської, харківської, дніпропетровської, тернопільської, запорізької).

Результати огляду наукових публікацій з філософії, соціології, мистецтвознавства, психології та педагогіки дали змогу здійснити дефінітивний аналіз базових понять дослідження: «спілкування», «професійне спілкування», «професійне спілкування актора», «готовність майбутнього актора до професійного спілкування».

Аналіз досліджень І. Безгіна, Н. Бутенко, Л. Виготського, Н. Гришкіної, В. Дмитрієвського, Д. Донової, В. Кан-Калика, О. Копалової, І. Куличкова, О. Леонтєва, Г. Локаревої, Б. Ломова, С. Рубінштейна, К. Станіславського, К. Чепеленко, С. Юр'єва, присвячених проблемам спілкування, взаємодії актора й глядача, дав змогу визначити сутність поняття *«професійне спілкування актора»* як складного, багатопланового, специфічного виду діяльності, який містить соціальну перцепцію суб'єктів комунікативної взаємодії, встановлення інтерактивного контакту та реалізується в процесі трансляції художньо-естетичної інформації твору театрального мистецтва.

Специфічність професійного спілкування актора розкрито через реалізацію принципів театру за К. Станіславським: колективності; синтетичності; визнання актора носієм специфіки театрального мистецтва; використання творчості актора як матеріалу для мистецтва режисера; використання дії як матеріалу мистецтва театру; використання драматургії як провідного компонента театру; визнання глядача творчим компонентом театру, що відбувається в запропонованих обставинах драматичного твору.

Вивчення особливостей та вимог до професійного спілкування актора уможливило визначення дефініції понятійного конструкта *«готовність майбутнього актора до професійного спілкування»* через механізм: матрикул – показники – компоненти – як складного системного феномену, що інтегрує в собі мотиваційну, когнітивно-емоційну, творчо-емпатійну, комунікативно-діяльнісну складові, зумовлює ефективність майбутньої професійної діяльності, професійний розвиток фахівця та відповідно є показником успішного фахового спілкування в його творчій діяльності.

Розглянуті теоретичні засади професійного спілкування актора та його готовності до цього виду професійної діяльності стали орієнтирами для визначення й обґрунтування організаційно-педагогічних умов і розробки моделі підготовки майбутнього актора до професійного спілкування.

У **другому розділі** – *«Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього актора до професійного спілкування в навчально-виховному процесі»* – подано зміст і характеристику розроблених, теоретично обґрунтованих організаційно-педагогічних умов та моделі підготовки майбутніх акторів до професійного спілкування.

На основі дослідження наукових праць, присвячених організаційним та методичним засадам підготовки фахівців різних галузей діяльності до професійного спілкування (С. Амеліної, А. Бичок, В. Лівенцової, О. Литвинової, Л. Сікорської, В. Черевко, Т. Шепеленко та ін.), вивчення специфіки професійної діяльності актора, результатів власного практичного досвіду в дисертації розроблено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективну

підготовку актора до професійного спілкування: *створення інформаційно-креативного освітнього простору; організація комунікативної взаємодії учасників навчального процесу через тріаду фахових дисциплін; упровадження комплексу інтерактивних психофізичних тренінгів у процес їх професійної підготовки.*

Створення інформаційно-креативного середовища для майбутніх акторів базується на структурній системі організації педагогічного середовища (за А. Цимбалару), принципах створення освітнього простору (І. Беккер, В. Журавчик). Визначено, що структура інформаційно-креативного освітнього простору складається з двох рівнів (зовнішнього й внутрішнього), які одночасно впливають на підготовку майбутнього актора до професійного спілкування. І зовнішній, і внутрішній рівні освітнього простору поділяються на інформаційну та креативну складові.

Інформаційна складова зовнішнього рівня освітнього простору, який становлять бібліотеки, кінотеатри, виставкові зали, театри міста, музеї, телебачення, насичена художньо-естетичною інформацією творів різних видів мистецтва. Майбутній актор завдяки відповідно організованому зануренню в цей простір учить розуміти та опановувати засоби сприйняття й засоби трансляції художньо-естетичної інформації кожного виду мистецтва. Креативний аспект зовнішнього рівня освітнього простору забезпечує різноманітність можливостей творчої реалізації майбутнього актора: участь у заходах різних рівнів (міжнародні, всеукраїнські, регіональні творчі конкурси та фестивалі тощо).

Інформаційна складова внутрішнього рівня освітнього простору – організація навчально-творчої діяльності студентів у межах аудиторної та позааудиторної роботи навчального закладу: навчальний процес, виробнича й педагогічна практика, участь у проведенні свят для дітей-інвалідів, вихованців дитячих будинків міста, участь у культурно-просвітницькій діяльності, зустрічі із запорізькими митцями, творчі зустрічі та майстер-класи студентів з дисциплін «Майстерність актора» та «Сценічна мова» із зарубіжними театральними фахівцями, участь у програмах державного телебачення, створення дипломних вистав та їх експлуатація на сцені навчального театру тощо.

Креативний аспект цього рівня забезпечує різноманітність можливостей творчої реалізації майбутнього актора, прагнення перевіряти на практиці власні творчі рішення.

Успішність упровадження другої умови забезпечує організацію комунікативної взаємодії учасників навчального процесу через тріаду фахових дисциплін і вимагає дотримання певних нормативних вимог: побудови суб'єкт-суб'єктних відносин у навчальному творчому колективі; домінанти викладача як комунікатора навчальної діяльності студентів; створення теоретико-практичної бази формування готовності майбутнього актора до професійного спілкування через тріаду навчальних дисциплін – «Майстерність актора», «Основи сценічного руху», «Сценічна мова»; роботи над формуванням готовності до професійного спілкування на основі персоніфікації.

Доведено, що суб'єкт-суб'єктні відносини навчально-творчого колективу в освітньо-виховному процесі фахової підготовки майбутнього актора спираються на

систему принципів: загальнодидактичних та специфічних (принципи театру та принципи системи професійної підготовки майбутнього актора за К. Саніславським); викладач фахових дисциплін має володіти якостями лідера, бути домінантою як комунікатор навчальної діяльності студентів, користуватися авторитетом і повагою серед колег. У результаті керівник навчальної групи може розраховувати на: встановлення довірливих відносин у колективі; співробітництво й партнерство; налаштованість на успіх. Відзначено взаємозалежність та взаємопроникнення інформаційного змісту тріади фахових дисциплін, завдяки чому реалізуються міждисциплінарні зв'язки, що забезпечують комплексну підготовку майбутнього актора до професійного спілкування на теоретичному та практичному рівнях: рух – слово – дія. Процес організації комунікативної взаємодії в підготовці майбутнього актора до професійного спілкування найбільш повно відбувається на основі персоніфікації, а саме спрямованості на Я-концепцію особистості, оцінку власної ролі в процесі вирішення соціальних проблем засобами театрального мистецтва, розуміння важливості та професійної необхідності опанування різноманітних навичок для особистісної творчої реалізації.

Аналіз досліджень відомих театральних педагогів, акторів, режисерів (І. Барібіної, С. Беррі, П. Брука, С. Гіппіуса, М. Горчакова, Є. Гротовського, Ф. Дельсарта, Е. Жак-Далькроза, J. Klifford Turner, М. Кнебель, Л. Курбаса, К. Лінклейтер, Е. Machlin, В. Мейєрхольда, К. Станіславського, Г. Товстоногова, М. Чехова) і практичний досвід творчої та педагогічної діяльності автора дали змогу розробити комплекс психофізичних тренінгів, що складається з п'яти блоків: «Тренінг на формування діафрагмального дихання»; «Тренінг на розвиток сценічної уваги»; «Тренінг на розвиток уяви і фантазії»; «Тренінг на формування і розвиток почуття сценічної свободи»; «Комплексний етюдний тренінг». Кожний блок містить по декілька кейсів вправ, спрямованих на опанування навичок професійного спілкування й публічних виступів, формування установки на самовдосконалення, розвиток фантазії, набуття свободи емоційного самовираження, що сприяє формуванню мотиваційного, когнітивно-емоційного, творчо-емпатійного та комунікативно-діяльнісного компонентів готовності до професійного спілкування.

Подано модель як варіант педагогічного конструювання процесу підготовки майбутнього актора до професійного спілкування, що складається з п'яти взаємопов'язаних блоків: *цільового, базового, змістового, прикладного й результативного.*

Цільовий блок відображає мету підготовки майбутнього актора до професійного спілкування, що забезпечує кінцевий результат фахової підготовки й уможливорює опанування основ професійної школи та вмінь відтворювати життя сценічного персонажу.

Базовий блок складається з двох науково обґрунтованих підсистем принципів: загальнопедагогічних і специфічних (принципи театру та принципи системи підготовки майбутнього актора за К. Станіславським), завдяки яким організація навчального процесу відбувається з урахуванням специфіки фахової підготовки майбутнього актора й підготовки його до професійного спілкування.

Змістовий блок розкриває сутність підготовки майбутнього актора до професійного спілкування через компоненти готовності до професійного спілкування: мотиваційний, когнітивно-емоційний, творчо-емпатійний і комунікативно-діяльнісний.

Прикладний блок відображає процес опанування програмних дисциплін, послідовність та процесуальність підготовки майбутнього актора до професійного спілкування й поділяється на три періоди формування готовності до професійного спілкування: *I – адаптаційний* (I курс), *II – реалізаційний*, (II–III курс), *III – креативно-професійний* (IV курс) – та відповідні модулі: *оцінно-аналітичний, теоретичний, практичний, підсумковий*, – де конкретизовано форми й методи навчання протягом кожного періоду, освітні завдання з оволодіння комплексом навчальних дисциплін, передбачених програмою фахової підготовки майбутнього актора, та види контролю за виконанням завдань.

Результативний блок передбачає комплексне діагностування сформованості в майбутнього актора готовності до професійного спілкування – поетапне оцінювання всіх її компонентів (мотиваційного, когнітивно-емоційного, творчо-емпатійного й комунікативно-діялісного). У цьому блоці представлено рівні сформованості кожного компонента готовності до професійного спілкування та готовності до професійної діяльності в цілому: початково-базовий, оптимально-реалізаційний, творчо-еталонний. Така педагогічна конструкція дає можливість будувати освітню програму відповідно до зазначених принципів, від етюдів до дипломної вистави з поступовим ускладненням творчо-педагогічних завдань, спрямованих на підготовку майбутнього актора до професійного спілкування.

У **третьому розділі** – *«Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього актора до професійного спілкування»* – висвітлено організацію та хід педагогічного експерименту; подано динаміку сформованості готовності майбутнього актора до професійного спілкування.

Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов та впроваджені моделі формування готовності майбутнього актора до професійного спілкування відбувалася в чотири етапи: організаційно-підготовчий; пошуково-констатувальний; формувальний; контрольно-узагальнювальний.

На **організаційно-підготовчому етапі** здійснено: визначення критеріїв (мотиваційний, когнітивно-емоційний, творчо-емпатійний, комунікативно-діялісний), відповідних показників готовності та рівня їх сформованості (початково-базовий, оптимально-реалізаційний, творчо-еталонний); розробку діагностичного комплексу, який включає методику діагностики мотивації успіху та уникнення невдач А. Реана; методику діагностики мотивації студентів до навчання С. Пакуліної та М. Овчиннікова; опитувальник формально-динамічних властивостей індивідуальності В. Русалова в модифікації А. Гревцова; методику діагностики творчого потенціалу; методику Т. Лемке «Самооцінка творчого потенціалу особистості»; методику діагностики рівня полікомунікативної емпатії І. Юсупова; діагностику емоційної емпатії О. Єршової; методику діагностики

сформованості навичок концентрації сценічної уваги Мюнстерберга; методику Л. Богіної «Перцептивна самооцінка парціальної та інтегральної емоційної експресивності»; авторські тестові завдання з тріади навчальних дисциплін та методику діагностики сформованості мовно-голосових якостей.

Пошуково-констатувальний етап мав на меті встановлення рівня сформованості в майбутніх акторів готовності до професійного спілкування й передбачав добір фахівців для експертного оцінювання та перевірки злагоженості їх оцінок (відбір здійснено за допомогою порівняльного аналізу попарних рангових коефіцієнтів кореляції Спірмена); формування репрезентативної за кількістю та якістю групи майбутніх акторів; безпосереднє констатувальне дослідження; обробку результатів пошуково-констатувального етапу й формулювання висновків. Для вивчення реального стану готовності майбутніх акторів до професійного спілкування проведено пілотний зріз. Загалом у ньому взяли участь 101 випускник спеціальності «Сценічне мистецтво» п'яти вищих навчальних закладів: Дніпропетровського театрального-художнього коледжу, Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенко-Карого, Харківського університету мистецтв імені І. П. Котляревського, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Запорізького національного університету. Результати пілотного зрізу констатували недостатній рівень сформованості готовності студентів до професійного спілкування. За допомогою Н-критерію Крускала-Волліса доведено, що такий незадовільний стан сформованості в майбутніх акторів готовності до професійного спілкування є закономірністю, яка й зумовила актуальність дослідження.

Формувальний етап проведено на базі Запорізького національного університету, в якому ліцензійний обсяг набору на спеціальність 026 «Сценічне мистецтво» 16 студентів. У зв'язку з неможливістю включення контрольної групи, формувальний етап експерименту проведено послідовно з двома експериментальними групами: ЕГ1 – рік набору 2011 та ЕГ2 – рік набору 2012. Формування готовності майбутнього актора до професійного спілкування відбувалося відповідно до періодів, що позначені в моделі в межах теоретичного та практичного модулів.

Теоретичний модуль. Для опанування теоретичних знань тріади дисциплін «Майстерність актора», «Основи сценічного руху», «Сценічна мова» проводили заняття у формі міні-лекцій, лекцій-бесід на теми: «Роль і місце театру як засобу спілкування у житті суспільства та його значення для особистісного становлення кожної людини», «Специфічні особливості театрального мистецтва, його місце серед інших видів мистецтв», «Взаємозалежність професійної діяльності та творчої природи людини-актора» тощо. На зняттях студенти знайомилися з життям і діяльністю видатних діячів театру: Б. Брехта, Є. Вахтангова, Є. Гротовського, І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, Л. Курбаса, В. Мейєрхольда, П. Саксаганського, К. Станіславського, М. Чехова та ін. Студентам давали інформацію про вимоги та морально-етичні норми професійного спілкування актора в різних аспектах. Теоретичним підґрунтям

практичної реалізації процесу підготовки до професійного спілкування були теми: «Професійне спілкування як визначальна характеристика творчої діяльності актора, його природа та специфіка»; «Етапи формування готовності до професійного спілкування – від етюдів до створення художнього образу у виставі»; «Теорія та практика застосування вербальних засобів професійного спілкування майбутнього актора» тощо.

Практичний модуль забезпечувався авторським комплексом інтерактивних психофізичних тренінгів, який складався з п'яти блоків: I блок – «Тренінг на формування діафрагмального дихання» (1-й курс); II блок – «Тренінг на розвиток сценічної уваги» (1, 2-й курси); III блок – «Тренінг на розвиток уяви і фантазії» (1, 2, 3-й курси); IV блок – «Тренінг на формування і розвиток почуття сценічної свободи» (1, 2, 3-й курси); V блок – «Комплексний етюдний тренінг» (2, 3, 4-й курси). Кожний блок містить по декілька кейсів вправ, завданням кожної вправи є формування професійних якостей, що є показниками компонентів готовності до професійного спілкування: мотиваційного, когнітивно-емоційного, творчо-емпатійного та комунікативно-діяльнісного. Формування навичок комунікативної взаємодії, уміння застосовувати вербальні й невербальні засоби професійного спілкування, створення художнього образу відбувалося через: застосування методів (пояснення, демонстрації, імпровізації, показу); використання майстер-класів, комплексу підготовчих вправ; виробничу та педагогічну практику; участь студентів усіх курсів у проведенні благодійних святкових заходів (для дітей-інвалідів, вихованців дитячих будинків міста, пацієнтів онкодиспансеру та дитячих лікарень міста); участь у культурно-просвітницькій діяльності (творчі зустрічі студентів із запорізькими митцями, з театральними фахівцями Німеччини, Франції, Швеції); участь у програмах державного телебачення; організацію та участь у щорічному Всеукраїнському фестивалі молодих драматургів «Амплуа»; створення дипломних вистав і їх експлуатацію на сцені навчального театру; участь у виставах запорізьких професійних театрів; участь у регіональних, всеукраїнських (Дніпро, Луцьк, Київ, Суми) та міжнародних творчих конкурсах і фестивалях (Угорщина, Туреччина); організацію й проведення щорічного обласного конкурсу читців на базі кафедри акторської майстерності та дизайну ЗНУ тощо.

На *контрольно-узагальнювальному етапі* здійснено контрольну діагностику, за результатами проведено: порівняння результатів груп на початку формувального впливу; порівняння результатів кожної групи, отриманих після завершення періодів формування професійного спілкування (адаптаційного, реалізаційного й креативно-професійного).

На основі цих результатів визначено частотні показники та обчислено середні значення. За частотними показниками сформованості готовності в обох групах спостерігалися позитивні зрушення. Кількість студентів з початково-базовим рівнем зменшилася в ЕГ1 з 81,25% на адаптаційному періоді до 6,25% на креативно-професійному, а в ЕГ2 – з 81,25% до 6,25% відповідно. За оптимально-реалізаційним рівнем в обох групах спостерігалися збільшення з 18,75% до 75,0%, а за творчо-еталонним – з 0,0% до 18,75%. Середні значення сформованості

кожного компонента й готовності до професійного спілкування в цілому також засвідчили позитивну динаміку зрушень у кожній групі (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка змін середніх коефіцієнтів сформованості готовності до професійного спілкування та її компонентів на пошуково-констатувальному та формувальному етапах експерименту

Критерій	Пошуково-констатувальний етап експерименту	Формувальний етап експерименту							
		ЕГ1				ЕГ2			
		Адаптаційний період	Реалізаційний період	Креативно-професійний період	Приріст	Адаптаційний період	Реалізаційний період	Креативно-професійний період	Приріст
Мотиваційний	0,51	0,51	0,56	0,65	0,14	0,52	0,58	0,66	0,14
Когнітивно-емоційний	0,49	0,39	0,47	0,59	0,20	0,44	0,51	0,61	0,17
Творчо-емпатійний	0,47	0,39	0,47	0,59	0,20	0,44	0,52	0,61	0,17
Комунікативно-діяльнісний	0,46	0,40	0,49	0,60	0,20	0,45	0,51	0,61	0,16
Готовність до професійного спілкування	0,48	0,42	0,50	0,61	0,19	0,46	0,53	0,62	0,16

З метою уникнення випадковості у висновках щодо ефективності визначених нами організаційно-педагогічних умов застосовано критерії Фрідмана та Манна-Вітні. Статистичну значущість змін в обох групах доведено за допомогою χ_r^2 -критерію Фрідмана: емпіричне значення χ_r^2 для кожного компонента готовності перебуває в межах від 28,5 до 32,0, що більше від критичного значення $\chi_{крит}^2 = 5,99$. Результати порівняння двох груп після формувального впливу засвідчили відсутність відмінностей між студентами двох експериментальних груп, оскільки для всіх компонентів емпіричні значення U-критерію (від 100,5 до 118,5) були більші за критичне $U_{крит} = 83$.

Отже, порівняння й аналіз кількісних показників (частот і середніх), отриманих під час проведення педагогічного експерименту, засвідчили поступове суттєве покращення сформованості готовності до професійного спілкування в студентів двох експериментальних груп. Перевірка статистичних гіпотез довела ефективність організаційно-педагогічних умов формування компонентів готовності, а відповідно, і рівня готовності майбутніх акторів до професійного спілкування.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне та експериментальне дослідження організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього актора до професійного

спілкування. Одержані результати підтвердили правомірність покладеної в його основу гіпотези, що дає підстави для формулювання загальних висновків.

1. На підставі аналізу філософських, соціологічних, психолого-педагогічних та мистецтвознавчих наукових досліджень розкрито теоретичні засади підготовки майбутнього актора до професійного спілкування, розкрито значення театрального мистецтва як засобу спілкування у формуванні суспільних відносин. Доведено, що театр, відображаючи політичні, соціальні, релігійні проблеми суспільства, є інструментом формування громадянської свідомості. Актор є головним комунікатором, через якого здійснюється трансляція актуальних суспільних проблем кожної історичної доби.

2. Грунтуючись на результатах історичного аналізу особливостей професійної діяльності актора, вимог до неї видатних театральних діячів, сучасних особливостей як професійної підготовки, так і творчої реалізації на сцені, з'ясовано, що професійне спілкування актора є провідною характеристикою його фахової діяльності. Це зумовило визначення змісту досліджуваного феномену як складного, багатопланового, специфічного виду діяльності, який містить соціальну перцепцію суб'єктів комунікативної взаємодії, встановлення інтерактивного контакту та реалізується в процесі трансляції художньо-естетичної інформації твору театрального мистецтва. Розгляд професійного спілкування актора в аспекті реалізації принципів театру (за К. Станіславським) засвідчив, що воно здійснюється в процесі суб'єкт-суб'єктної, суб'єкт-об'єктної та суб'єкт-предметної взаємодії.

Результати дефінітивного аналізу зумовили визначення понятійного конструкта «готовність майбутнього актора до професійного спілкування» як складного системного феномену, що інтегрує в собі мотиваційну, когнітивно-емоційну, творчо-емпатійну, комунікативно-діяльнісну складові, зумовлює ефективність майбутньої професійної діяльності, професійний розвиток фахівця та, відповідно, є показником успішного фахового спілкування в його творчій діяльності. З'ясовано змістове навантаження та зроблено висновок, що цей конструкт є багатокомпонентним утворенням, яке має такі складники: мотиваційний, когнітивно-емоційний, творчо-емпатійний, комунікативно-діяльнісний.

3. Ознайомлення з доробками науковців у галузі педагогіки щодо підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей до професійного спілкування, вивчення досвіду викладачів мистецьких дисциплін дало можливість розробити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього актора до професійного спілкування: створення інформаційно-креативного освітнього простору; організація комунікативної взаємодії учасників навчального процесу через тріаду фахових дисциплін; упровадження комплексу інтерактивних психофізичних тренінгів у процес професійної підготовки майбутніх акторів.

Інформаційно-креативний простір створює спеціальні можливості для творчого становлення майбутнього актора, сприяє опануванню засобів зовнішньої трансляції внутрішньої дії, засвоєнню вмінь, спрямованих на здійснення надзавдання ролі в процесі професійного спілкування. Доведено, що реалізація

цих можливостей відбувається завдяки наявності інформаційної й креативної складових освітнього простору.

Аналіз практики професійної підготовки майбутніх акторів дав змогу розробити та впровадити в навчальний процес закладу вищої освіти модель підготовки майбутнього актора до професійного спілкування, яка розкриває сутність реалізації визначених організаційно-педагогічних умов. До неї входять цільовий, базовий, змістовий, прикладний та результативний блоки. Визначені в прикладному блоці періоди (адаптаційний, реалізаційний та креативно-професійний) і модулі (оцінно-аналітичний, теоретично-змістовий, практичний та підсумковий) забезпечують підготовку майбутнього актора до професійного спілкування.

4. Для визначення сформованості готовності майбутнього актора до професійного спілкування розроблено й апробовано діагностичний комплекс, який містить відповідні компонентному складу критерії та показники: *мотиваційний* (наявність художньо-естетичних мотивів, сформованість мотивації досягнення успіху, сформованість мотивації до професійної діяльності); *когнітивно-емоційний* (сформованість системи загальнопрофесійних знань, сформованість інтелектуальної емоційності); *творчо-емпатійний* (наявність творчого потенціалу, сформованість полікомунікативної емпатії, розвиненість емоційної емпатії); *комунікативно-діяльнісний* (сформованість навичок концентрації сценічної уваги, сформованість мовно-голосових якостей, опанування паралінгвістичних та екстралінгвістичних засобів невербальної комунікації, володіння оптико-кінематичними засобами невербальної комунікації); рівні сформованості готовності (початково-базовий, оптимально-реалізаційний, творчо-еталонний). Розроблено комплекс діагностичних методик для кожного показника відповідного критерію.

5. Експериментально перевірено ефективність організаційно-педагогічних умов та моделі формування готовності до професійного спілкування, впроваджених у навчальний процес підготовки майбутніх акторів, що здійснювалося в чотири етапи: організаційно-підготовчий, пошуково-констатувальний, формувальний і узагальнювальний. Аналіз отриманих результатів показав позитивну динаміку формування готовності до професійного спілкування в двох експериментальних групах протягом усіх періодів підготовки, про що свідчать середні коефіцієнти сформованості готовності: у першій групі на визначально-діагностичному – 0,42, на реалізаційно-базовому – 0,50, на креативно-професійному – 0,61; у другій – 0,46; 0,53; 0,62 відповідно. Застосування методів перевірки статистичних гіпотез довело, що між результатами сформованості кожного з компонентів готовності до професійного спілкування та професійного спілкування в цілому в період формувального етапу в обох групах існують суттєві розбіжності, а наприкінці креативно-професійного періоду зафіксовано їх відсутність.

Ефективність реалізації організаційно-педагогічних умов і моделі забезпечено розробленими та впровадженими авторськими навчально-методичними матеріалами. Таким чином, вирішення завдань дослідження зумовило досягнення мети, яка полягає у визначенні й теоретичному

обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього актора до професійного спілкування та експериментальній перевірці їх ефективності, що дало підстави вважати методологію дослідження правильною, завдання вирішеними, гіпотезу підтвердженою.

Дослідження не вичерпує всієї сукупності проблем, пов'язаних з підготовкою майбутніх акторів до професійного спілкування. Зокрема, подальшого вивчення потребують питання взаємозв'язку професійного спілкування з іншими видами професійної діяльності актора та механізмів взаємодії суб'єктів професійного спілкування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Локарева Г. В., Стадніченко Н. В. Театральне мистецтво як засіб досягнення позитивних результатів у процесі реабілітації хворих: теоретичний та практичний аспекти. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Запоріжжя : ЗНУ, 2009. № 1. С. 95–100.

2. Стадніченко Н. В. Освітньо-виховні прийоми формування професійних навичок майбутнього актора. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія*. Ялта : Кримський гуманітарний університет, 2010. Вип. 29. Ч. 1. С. 216–221.

3. Стадніченко Н. В. Вплив мистецтва театру на культурне та соціальне становлення молоді. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. Вип. 10 (63). С. 160–164.

4. Стадніченко Н. В. Формування навичок сценічного мовлення у майбутніх акторів. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Запоріжжя : ЗНУ, 2010. № 1. С. 92–96.

5. Стадніченко Н. В. Формування системи професійної підготовки майбутнього актора та розвиток у його індивідуального творчого потенціалу. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Запоріжжя : ЗНУ, 2010. № 2. С. 236–239.

6. Стадніченко Н. В. Формування професійного спілкування майбутніх акторів. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. № 2. С. 211–214.

7. Локарева Г. В., Стадніченко Н. В. Проблеми формування професійного спілкування майбутніх акторів. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Запоріжжя : ЗНУ, 2012. № 2. С. 127–131.

8. Стадніченко Н. В. Формування професійного спілкування майбутніх акторів засобами сценічного мовлення. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Запоріжжя : ЗНУ, 2013. № 2. С. 140–146.

9. Стадніченко Н. В. Професійне спілкування актора як засіб виявлення специфічних принципів театру. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. 2014. Вип. 36 (89). С. 375–378.

10. Стадніченко Н. В. Проблеми створення креативного освітнього простору в процесі формування техніки професійного спілкування майбутніх акторів. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. 2014. № 1. С. 282–287.

11. Стадніченко Н. В. Аналіз стану готовності майбутніх акторів до професійного спілкування. *Вісник Запорізького національного університету: Педагогічні науки* : зб. наук. пр. 2017. № 2 (29). С. 75–84.

Стаття в науковому фаховому виданні України, внесеному до міжнародних наукометричних баз

12. Стадніченко Н. В. Генеза проблеми формування технічних засобів професійного спілкування акторів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: «Педагогіка. Психологія. Філософія»*. Київ : Міленіум, 2015. Вип. 208. Ч. 2. С. 314–324. *Індекс РІНЦ*.

Стаття в зарубіжному виданні

13. Stadnichenko N. An introduction of the complex of educational psychophysical trainings as a required pedagogical and organizational condition of the formation of professional communicational skills of future actors. *British Journal of Science, Education and Culture*. 2014. № 1 (5), January-June. London : London University Press, 2014. Vol. V. P. 481–484. (Proceedings of the Journal are located in the Databases Scopus).

Матеріали конференцій

14. Стадніченко Н. В. Создание креативного образовательного пространства как ведущего условия успешного формирования профессионального общения будущего актёра. *Актуальные проблемы педагогики искусства (музыки и хореографии)* : сб. тезисов III Междунар. науч.-практ. конф. (г. Могилев, 20–22 марта 2014 г.). Могилев : Могилевский государственный университет имени А. А. Кулешова, 2014. С. 123–126.

15. Стадніченко Н. В. Сценічне мовлення як засіб вербального спілкування майбутніх акторів. *Аспекти мистецької освіти в сучасному українському соціокультурному просторі* : матеріали Всеукр. наук. симпозіуму (Київ, 24 квітня 2014 р.). Київ : Президія НАМ України, 2014 р. URL: http://www.icr.kiev.ua/ukr/24_kvitnja_2014_r__Naukovii_simpozium/

16. Стадніченко Н. В. Система К. С. Станіславського як школа формування професійного спілкування майбутнього актора. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених (м. Харків, 24–25 квітня 2014 р.). Харків : ХДАК, 2014. С. 154–155.

17. Стадніченко Н. В. Психофізичний тренінг як засіб формування професійного спілкування акторів. *Стратегія розвитку професійної підготовки*

та естетичного виховання майбутніх акторів у третьому тисячолітті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. до 15-річчя кафедри акторської майстерності (м. Запоріжжя, 26–27 листопада 2015 р.). Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2015. С. 100–103.

18. Стадніченко Н. В. Формування готовності майбутнього актора до професійного спілкування в процесі репетицій вистави. *Методологічні та практичні проблеми професійної підготовки акторів і дизайнерів* : матеріали II наук.-метод. семінару (м. Запоріжжя, 29 листопада 2017 р.). Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2017. С. 92–94.

Навчально-методичні видання

19. Стадніченко Н. В. Майстерність актора: методичні рекомендації для студентів спеціальності «Театральне мистецтво». Запоріжжя : ЗНУ, 2008. 37 с.

20. Стадніченко Н. В. Діагностика сформованості професійного спілкування майбутнього актора : наукове видання, методичні рекомендації / заг. ред. Г. В. Локарева. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 70 с.

АНОТАЦІЯ

Стадніченко Н. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього актора до професійного спілкування. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2018.

У дисертації подано теоретичне обґрунтування й вирішення актуальної науково-практичної проблеми підготовки майбутніх акторів до професійного спілкування.

Досліджено теоретичні засади професійної підготовки майбутнього актора до професійного спілкування; обґрунтовано сутність, структуру, критерії, показники та рівні готовності майбутнього фахівця до професійного спілкування. Розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього актора до професійного спілкування: створення інформаційно-креативного освітнього простору як провідної умови успішної підготовки майбутнього актора до професійного спілкування; організація комунікативної взаємодії учасників навчального процесу через тріаду фахових дисциплін; упровадження комплексу інтерактивних психофізичних тренінгів у процес професійної підготовки майбутніх акторів. Розроблено модель підготовки майбутніх акторів до професійного спілкування, яка містить п'ять взаємопов'язаних блоків: цільовий, базовий, змістовий, прикладний і результативний, – та методичне забезпечення реалізації в навчальному процесі організаційно-педагогічних умов та моделі (навчальні програми тріади дисциплін «Майстерність актора», «Основи сценічного руху», «Сценічна мова», комплекс інтерактивних психофізичних тренінгів, навчально-

методичні рекомендації). Доведено ефективність організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх акторів до професійного спілкування.

Ключові слова: професійне спілкування, майбутній актор, готовність до професійного спілкування, організаційно-педагогічні умови, модель.

АННОТАЦІЯ

Стадниченко Н. В. Организационно-педагогические условия подготовки будущего актера к профессиональному общению. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Запорожский национальный университет, Запорожье, 2018.

В диссертации представлено теоретическое обоснование и решение актуальной научно-практической проблемы подготовки будущих актеров к профессиональному общению. Основываясь на результатах исторического анализа специфики профессиональной деятельности актера, изучении особенностей современных театральных школ, выяснено, что профессиональное общение является ведущей характеристикой его творческой деятельности и его следует рассматривать в аспекте реализации принципов театра. Исследованы теоретические основы профессиональной подготовки будущего актера к профессиональному общению; обосновано сущность, структуру, критерии, показатели и уровни готовности будущего специалиста к профессиональному общению. Разработаны, теоретически обоснованы и экспериментально проверены организационно-педагогические условия подготовки будущего актера к профессиональному общению: создание информационно-креативного образовательного пространства; организация коммуникативного взаимодействия участников учебного процесса через триаду профессиональных дисциплин; внедрение комплекса интерактивных психофизических тренингов в процесс профессиональной подготовки будущих актеров, который состоит из пяти блоков, каждый из которых содержит несколько кейсов упражнений, направленных на формирование мотивационного, когнитивно-эмоционального, творчески-эмпатийного, коммуникативно-деятельностного компонентов готовности актера к профессиональному общению. Разработана модель подготовки будущих актеров к профессиональному общению, которая состоит из шести взаимосвязанных блоков: целевого, базового, содержательного, прикладного и результативного. Прикладной блок разделяется на три периода формирования готовности будущего актера к профессиональному общению: адаптационный, реализационный и профессионально-креативный. Образовательные задачи каждого периода реализуются через соответствующие модули: оценно-аналитический, теоретический, практический, итоговый. Для определения уровней сформированности готовности будущего актера к профессиональному общению разработано и апробировано диагностический аппарат, который содержит соответствующие компонентному составу критерии и показатели: мотивационный, когнитивно-эмоциональный, творчески-эмпатийный,

коммуникативно-деятельностный; уровни сформированности готовности (начально-базовый, оптимально-реализационный, творчески-эталонный). Разработан комплекс диагностических методик для каждого показателя соответствующего критерия. Для внедрения организационно-педагогических условий и модели в учебный процесс использовалось методическое обеспечение: учебные программы триады дисциплин «Мастерство актера», «Основы сценического движения», «Сценическая речь», комплекс интерактивных психофизических тренингов, учебно-методические рекомендации. Доказана эффективность организационно-педагогических условий подготовки будущих актеров к профессиональному общению.

Ключевые слова: профессиональное общение, будущий актер, готовность к профессиональному общению, организационно-педагогические условия.

SUMMARY

Stadnichenko N. V. Organizational and pedagogical conditions of a future actor's preparation for professional communication. – On the rights of the manuscript.

Theses for obtaining the scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on the specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2018.

The dissertation presents theoretical substantiation and solution of the actual scientific and practical problem of the future actors' preparation for professional communication.

The theoretical principles of professional training of the future actor for professional communication were researched. The essence, structure, criteria, indicators and readiness level of the future specialist for professional communication were substantiated. The organizational and pedagogical conditions of the future actor's preparation for professional communication were developed, theoretically substantiated and experimentally verified namely the creation of informational and creative educational environment as a precondition for the successful preparation of the future actor for professional communication, organization of communicative interaction of participants of the educational process through a triad of specialized disciplines, the introduction of a set of interactive psychophysical trainings in the process of the future actors' preparation.

The model of the future actors' training for professional communication, which contains five interconnected blocks – target, basic, content, applied and effective, and methodical provision for the realization of organizational and pedagogical conditions and models in the educational process (educational programs of the triad of disciplines «Scenic motion», «Scenic language», «Mastery of an actor», a complex of interactive psychophysical trainings, educational and methodological recommendations) was developed. The efficiency of organizational and pedagogical conditions of the future actors' preparation for professional communication was proved.

Key words: professional communication, future actor, readiness for professional communication, organizational and pedagogical conditions, model.

СТАДНІЧЕНКО НАДІЯ ВАСИЛІВНА

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО АКТОРА ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 31.01.2018.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 15-18А.

Виготовлювач
Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінвей»
69035, м. Запоріжжя, пр. Соборний, 145

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ЗЗ, № 14 від 26.03.2004 р.